

Т.В. Решитько, канд. екон. наук

НДІ праці і зайнятості населення Міністерства соціальної політики України та НАН України

Проблема розширення сфери зайнятості сільського населення

Стаття присвячена розгляду проблеми зайнятості та розширення сфери застосування праці мешканців сільської місцевості

зайнятість сільського населення, створення нових робочих місць, сфера застосування праці селян

Кризові явища в економіці негативно вплинули на стан зайнятості мешканців села. Сьогодні ситуація на сільському ринку праці характеризується зростанням рівня безробіття, відсутністю робочих місць, низьким професійно-кваліфікаційно-професійним рівнем селян, диспропорцією між попитом і пропозицією робочої сили, нелегальною зайнятістю у неформальному секторі економіки, низьким рівнем доходів, міграцією сільського населення до міст та за кордон у пошуках сфери застосування своєї праці тощо.

Проблемам зайнятості, безробіття сільського населення присвячено чимало наукових досліджень. Їх результати широко висвітлені у працях провідних українських вчених: І.Ф. Гнибіденка, В.С. Дієсперова, Т.М. Кір'ян, А.М. Колота, Е.М. Лібанової, К.І. Якуби та інших авторів.

Віддаючи належне науковому внеску зазначених вчених у вирішення проблеми зайнятості населення та створення нових робочих місць, необхідно зазначити, що питання розвитку сфери зайнятості саме сільського населення все ще недостатньо вивчені та не отримали належного висвітлення як у науковій літературі, так і в нормативних матеріалах органів державної влади та потребують окремого ґрунтовного дослідження.

Тому метою статті є дослідження стану зайнятості та пошуку шляхів розширення сфери застосування праці сільського населення.

В сільській місцевості надзвичайно гостро стоїть проблема розширення сфери зайнятості селян, оскільки досить обмеженим є сільський ринок праці. За даними обстежень економічної активності населення (за методологією МОП) у 2009 р. налічувалося 502 тис. безробітних мешканців села. А з урахуванням прихованого безробіття і тих осіб, що працюють неповний робочий тиждень, перебувають у вимушених відпустках та не мають можливості стати на облік у службі зайнятості, оскільки мають земельні паї, - ця цифра є набагато більшою. Причому, 45,1% з них вивільнені з економічних причин, 20,5 % звільненні за власним бажанням, 16,6 % - не працевлаштовані після закінчення вузів [1].

Головною причиною зростання рівня безробіття на селі (у 2009 р. він склав 7,2%) є той факт, що перетворення, які здійснюються останніми роками в сільському господарстві, не дали очікуваних результатів. Аграрні підприємства проявляють значну

© Т.В. Решитько, 2011

зацікавленість у підвищенні продуктивності праці, скороченні неприбуткових галузей виробництва (особливо тваринництва), а тому постійно скорочують чисельний склад своїх трудових колективів. Так чисельність штатних працівників сільгоспідприємств за 2000-2009 рр. зменшилась у 4,3 рази. Якщо у 1999 р. в них було зайнято 2688 тис.

осіб, то у 2009 р. лише 624 тис. осіб. З точки зору зайнятості новостворені форми господарювання виявилися не досить вдалими.

В ході реформування не було приділено належної уваги соціальним проблемам села. Нові агро формування власної землі фактично не мають, а працюють на орендованих земельних частках (паях). Орендуючи землю, керівники агропідприємств майже не несуть відповідальності за стан та напрями її використання. Вони використовують землю так, щоб витрати були мінімальними, а прибутку отримати якомога більше. І як наслідок – занепад соціальної інфраструктури, зменшення чисельності зайнятих в цій сфері селян.

В умовах фінансово-економічної кризи значно скоротилася чисельність сільських маятникових мігрантів, які раніше працювали у містах, зменшилася категорія зайнятих промисловою діяльністю за місцем проживання.

Отже, село та його мешканці залишаються, так би мовити, поза виробничими процесами. Занепад українського села, зменшення суб'єктів господарювання призводять до зменшення робочих місць, не дають можливості сільським радам поповнювати місцеві бюджети та розвивати соціальну інфраструктуру. Відсутність умов пристойного життя сільського населення, низький рівень доходів, спричиняють міграційний вплив найбільш продуктивної робочої сили, особливо молоді, до міст та за кордон заради більш престижних заробітків [2].

На жаль, кількість робочих місць, яка щорічно вводиться в дію в сільському господарстві, не відповідає існуючим обсягам безробіття. У 2009р. навантаження на одне вільне робоче місце у цій галузі складало 54 особи [3]. Дисбаланс між попитом і пропозицією робочої сили на селі поглиблюється через низькі якісні характеристики вільних робочих місць, зокрема, низький рівень заробітної плати, несвоєчасність її виплати, транспортну недоступність тощо.

У цих складних умовах селянам все частіше доводиться самостійно забезпечувати себе робочими місцями, створюючи особисті селянські господарства (ОСГ). За різними оцінками в них працює близько 3 млн. мешканців села. Останнім часом ОСГ забезпечили відносну стабільність аграрного виробництва, адже у 2009 р. в них вироблено 58,7 % продукції рослинництва і 41,3 % продукції тваринництва, а саме головне – в них зайнятий майже кожен другий селянин. Разом з тим, існуючі ОСГ фактично дублюють великі сільськогосподарські підприємства за видами продукції, що в них виробляється. Застосування провідного зарубіжного досвіду країн-членів ЄС (САП) у вітчизняних ОСГ, дасть змогу вирощувати трудомістку продукцію від виробництва якої сьогодні відмовилися сільськогосподарські підприємства та створити нові робочі місця для селян. Адже в цих країнах зростання мережі нових робочих місць в сільській місцевості відбувається за рахунок впровадження екологічно чистого органічного землеробства, альтернативного використання земель для вирощування сільськогосподарських культур як сировини для виробництва біодизеля, біоетанолу тощо.

Проте, недостатня юридична урегульованість діяльності ОСГ, статусу зайнятих в них осіб, відсутність належної державної підтримки, спричиняє значні труднощі для працюючих в них осіб, призводить до існування „тіньового” ринку праці [4].

Сільське господарство є важливою, але не єдиною сферою працевлаштування мешканців села. Як свідчить практичний досвід, все більше відчувається потяг селян до розширення своєї діяльності у несільськогосподарській сфері. Особливо це стосується торгівлі, пасажирських перевезень, переробки, реалізації, збереження сільськогосподарської продукції тощо [5]. Проте цей процес в сільській місцевості відбувається занадто повільно, практично без будь-якої державної підтримки.

Досвід країн Західної Європи та ближнього зарубіжжя показує, що малий і середній бізнес відіграє значну роль у вирішенні проблем зайнятості сільського населення. Тут зосереджено 54-78 % робочих місць. Розвиток підприємництва в

сільській місцевості України стримується через відсутність у селян необхідного стартового капіталу, недоступність банківських кредитів, низьку купівельну спроможність мешканців села та недостатній професійно-кваліфікаційний рівень безробітного сільського населення [6].

Надання сільським безробітним одноразової допомоги по безробіттю та дотацій роботодавцям для працевлаштування незайнятого населення поки що не покращують загальний стан зайнятості на селі. У 2009 р. започаткувати підприємницьку діяльність намагалися лише 0,9 % безробітних селян.

Отже, ситуація в сільській місцевості вимагає кардинальних заходів щодо вирішення питання зайнятості сільського населення. Тільки скоординовані дії органів влади всіх рівнів та самих селян зможуть забезпечити комплексний підхід до вирішення цієї проблеми. Тому питання розширення сфери застосування праці, створення мережі нових робочих місць для сільського населення і надалі потребуватиме особливої уваги.

Список літератури

1. Економічна активність населення України 2009: Статистичний збірник. – К.: Держкомстат України, 2010. – 209 с.
2. Соціально-економічне становище сільських населених пунктів. Статистичний збірник – К.: Держкомстат України. – 2006. – 207 с.
3. Сільське господарство України 2009. Статистичний збірник – К.: Держкомстат України, 2010. – 375 с.
4. Закон України „Про внесення змін до деяких законів України щодо впливу фінансово-економічної кризи на сферу зайнятості населення” від 25 грудня 2008 р. № 799-VI // Урядовий кур’єр . 2009, № 3 (13 січня).
5. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року // Економіка АПК. – 2007. - № 11. – С. 3-57.
6. Звіт про НДР „Розробка програмно-цільових підходів щодо створення нових робочих місць та подолання безробіття на селі в умовах фінансово-економічної кризи в Україні” (заключний) – К.: НДІ праці і зайнятості населення, 2010. - 109 с.

Т. Решитько

Проблема расширения сферы занятости сельского населения

Статья посвящена рассмотрению проблемы занятости и расширения сферы трудоустройства жителей сельской местности

T. Reshitko

Problem of expansion of sphere of employment of agricultural population

Article is devoted consideration of a problem of employment and expansion of sphere of employment of inhabitants of a countryside

Одержано 07.04.11